

15. Hafta: Ülkemizde Hukuk Kaynaklarına Erişim ve Veri Bankaları

Ülkemizde hukuk kaynaklarının bibliyografik denetimi ve erişimi amacıyla çıkarılmış olan basılı kayanaklar; bibliyografyalar, külliyatlar ve çeşitli derleme eserler, sorunlara kısa zamanda çözüm bulması gereken hukukçular için hem kapsam hem de güncellik açısından yetersiz kalmaktadır. Basılı kaynaklar aracılığıyla istenen düzeyde denetim ve erişim faaliyetinin gerçekleştirilemediği ve bu konuyla ilgili olarak bir kurum da oluşturulmadığı için hukuk kaynaklarımız özel ve tüzel kişilerce elektronik ortama aktarılarak hukukçuların ve araştırmacıların hizmetine sunulmaya başlanmıştır. Bu derste, ülkemizde hukuk kaynaklarının erişim açısından durumu ortaya konularak ve başlangıcından günümüze söz konusu kaynakların elektronik ortama aktarılması gereksinimi ve faaliyetleri irdelenecektir.

Hukuk Kaynaklarımızın Durumu

Türk toplumu büyük bir gelişme ve değişim içindedir. Gelişme ve değişim o kadar hızlı olmaktadır ki, her konuda getirilen çözümler, çok kısa bir zaman içinde toplumsal gereksinimlerin gerisinde kalmaktadır. Her toplum gibi Türk toplumu da geliştikçe ve büyüdükçe toplumun düzen gereksinimi de artmaktadır. Bu gereksinim, hukuka çeşitli şekillerde yansımakta ve birçok güçlükleri ve çelişkiyi de beraberinde getirmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Kanunların sayısı artmaktadır.
2. Kanun değişiklikleri artmakta ve değişiklikler daha sık olmaktadır.
3. Toplumu düzenleyen kanunlar, değişik biçimlerde ve isimlerde karşımıza çıkmaktadır. Kanun, tüzük ve yönetmelik gibi klasikleşmiş isimler yanında pek çok hukuki konu, kanun hükmünde kararname, genel tebliğ, genelge, ve benzeri gibi değişik isimler altında düzenlenmektedir.

4. Toplumu düzenleyen kanunları koymağa yetkili organlar artmakta ve değişmektedir. İdarenin düzenleme yetkisini kullanarak çıkardığı idari metinler, çeşitli kanunların verdiği yetkiye dayanılarak değişik organlarca yürürlüğe konulmaktadır. Dolayısıyla;

- Bakanlar Kurulu,
- Bakanlıklar,
- Kamu tüzel kişileri,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,
- Yargı organları,
- Çeşitli kanunlarla kurulan kurullar, hukukî düzenlemeye katılmaktadırlar.

Sayıları on binleri bulan kanunları ve çeşitli yetkili organlarca değişik isimler altında yürürlüğe konulan hukukî metinleri uygulama durumunda olan yargıç, avukat ve idareciler her gün aşağıdaki sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır:

1. Belirli bir konudaki kanunlar ve hukuk kuralları nelerdir?
2. Bunların yürürlükte olan son metinleri nelerdir?
3. Bunlar kolaylıkla nasıl sağlanabilir?

Bütün bunların yanında; çeşitli hükümler arasındaki çelişkinin nasıl giderileceği sorunu ile de sıkça karşılaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak hukuk kaynaklarının düzeni giderek yetersizleşmekte ve yeni baştan düzenlemeyi gerekli kılmaktadır (Dinçer, 1975: 180-181).

Türk pozitif hukukunun kaynakları (kanun, tüzük, yönetmelik gibi) ulaştıkları sayısal boyutlar itibariyle herhangi bir hukukçu ya da hukuk araştırmacısı tarafından kişisel çabalarla edinilememekte ve günü gününe izlenememektedir.

Ayrıca, günümüze kadar hukuk kurallarının hazırlanması ve kabulünde uyulması gereken kuralların kanun düzeyinde esaslara bağlanmamış olması nedeniyle belli ilke ve şekil standardına uyulmadan hukuk kuralı yürürlüğe konulduğu, kurallar yığını durumunda olan bu metinlerin yayımlandıkları resmi kaynaklarda aranılanların her zaman kolay bulunmadığı ve

bu kaynaklardan yararlanma şekillerinin yeterince bilinmediği de birer sorun durumundadır. Önemli bir başka sorun ise, özellikle eski tarihli hukuki metinlerimizin dilinin anlaşılmasının güç oluşudur.

Hukuk devleti denildiğinde, yönetilenlere hukuk güvenliği sağlayan devlet şekli anlaşılmaktadır. Başka bir deyimle, hukuk devleti; insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyucu eşit bir hukuk düzeni kuran, bunu devam ettirmeye kendini yükümlü sayan, bütün davranışlarında hukuk kurallarına ve anayasaya uygun, tüm işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan, vatandaşlara hukuk güvenliği sağlayan devlet demektir (Soysal, 1986: 243). Bunun içindir ki, hukuk devleti, hukuk kuralları ile iç içedir.

Sağlık, eğitim, savunma ve çevrenin korunması ne denli önemli ise, hukuk kurallarının daha kolay bulunup, bulunduğu anlaşılır olması ve belli düzen ve ilkelere uyarak yürürlüğe konulmasının da hukuk devleti için o denli önemli olması gerekmektedir.

Bilgi erişimde, bilgi ne şekilde depolanırsa, depolanan bilgiye erişim de aynı şekilde olmaktadır ilkesinden hareketle hukuk kaynaklarımızın oluşturulmasındaki standartlar da söz konusu hukuk kaynaklarının bibliyografik denetimi açısından son derece önemlidir. Hukuk düzeninin oluşturulmasında ilk söz, ilk adım TBMM'ne aittir. Düzeni kuran ve alanı saptayan Yasama Organıdır. Bu organ tarafından hukuk alanının içine alınmayan herhangi bir sosyal olay, hukuk için mevcut olmayan boş bir alandır. Böyle bir alan hukuk düzeni içine sokulduktan sonra yürütme organı başlamaktadır. Cumhuriyetimizin bütün anayasalarında yürütme organının düzenleyici işlemler yapma yetkisi anayasadan kaynaklanmış ve yürütme organının hukuk alanına kattığı düzenleyici işlemler giderek çoğalmıştır ve çoğalmaktadır. Bu kurallar çoğaldıkça uygulayıcılar bunları izlemekte güçlüğü düşmüşler, bu durum söz konusu metinlerin derlenerek bir arada bulundurulması gereksinimini doğurmuştur (Merdanoğlu, 1994: 115).

Türk hukuk metinlerinin derlenmesi ve daha iyi düzenlenmesine yönelik düzenlemelerin ilki; Adalet Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 29.3.1984 tarih ve 2992 sayılı Kanun'un (Adalet Bakanlığı'nın..., 1984) 13. maddesine; bakanlıklarca hazırlanan "kanun ve kanun hükmünde kararname taslaklarının" Başbakanlığa gönderilmeden önce Türk hukuk sistemine ve kanun tekniğine uygunluğunu incelemek hükmünün konulmasıdır. Diğeri ise; Başbakanlığın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 10.10.1984 tarih ve 3056 sayılı Yasanın 10. maddesinde "mevzuat hazırlama usûl ve esasları ile ilgili ilkeleri geliştirmek" hükmüne yer verilmişse de bu hüküm 27.12.1991 tarih ve 475 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "her nedense" kaldırılmıştır (Çoker, 1992: 14). Diğer yandan bakanlıklar ve kamu kurum/kuruluşları tarafından hazırlanıp Başbakanlığa gönderilen, yasa, kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmeliklerin incelemesini yapmak ve bunlara son şekli verilinceye değin izleme görevini yürüten Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, yukarıda sözü edilen 3056 sayılı Kanun'un sekizinci maddesinde hükümet tasarısı ile ilgili işlemlerin "Bakanlar Kurulu'nda görüşülecek duruma" getirilmekle görevlendirilmiştir.

Kamu hizmetinin hızlı, etkili ve verimli bir biçimde yürütülmesi amacıyla, hukuk metinlerinin taslak ve proje aşamasında uyulması gereken ilkeler genelge ile düzenlenmeye çalışılmış, daha sonra adı geçen 3056 sayılı Kanun'un ikinci ve onuncu maddeleri dayanak gösterilerek, bu konuda tüm kamu kurum ve kuruluşlarının hissettiği boşluğu ve gereksinimi karşılamak amacıyla 1991 yılında "Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük ve Yönetmeliğin Hazırlanmasında Uyulacak Esaslar ve Şekil Kuralları Hakkında Yönetmelik" (Kanun..., 1991) yayımlanmış iken, bu kez de, söz konusu, Yönetmeliği yürürlükten kaldıran "Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük ve Yönetmelik Taslaklarının Hazırlanmasına İlişkin Esaslar" (Kanun..., 1992) yürürlüğe konulmuştur. Adı ne olursa olsun, Türk hukuk metinlerinin hazırlanma ve yürürlüğe konulmalarına düzenleyici işlemlerle çözüm bulunabileceği beklenmemelidir. Bu metinleri hazırlık aşamalarında kaleme alanlar kadar,

bunlara son şeklini veren onamaya yetkili kişi ve kurumlarca da ölçü kabul edilebilecek, genel kabul görmüş esaslar ve ilkelerin yasa ile yürürlüğe konulması gerekmektedir. Hukuk kurallarının çıkarılma amacına ulaşabilmesi için, anlam ve içerikleri yönünden iyi düzenlenmeleri gerektiği gibi, yazılı kurallar olmaları nedeniyle, şekil yönünden de iyi yazı ilkelerine uygunluk göstermeleri gerekmektedir (Merdanoğlu, 1994: 116). Birbiri ile çelişen, yürürlükte olup olmadığı saptanamayan, uzun ve anlaşılmasız olan, belli bir düzen ve sistemi bulunmayan kurallar, bu kuralları uygulayanları zorlayacağı için, adaletin sağlanmasını güçleştirecektir. Hukuk devleti ile çelişmeyen, adaletin yerine getirilmesine yardımcı olan hukuk kurallarının yürürlüğe konulmasını sağlamak, bunları istenilen düzeyde kaleme alan uzman elemanların yetiştirilmesi ile olasıdır.

Cumhuriyet dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan mevzuat açısından bir enkaz devralmıştır. Bunlardan bazıları bugün Osmanlı dönemi dil yapısı ile yürürlükte. Bu metinlerde güncelliğini yitirmiş, anlaşılmasız bir çok ifade yer almaktadır (Velidedeoğlu, 1992: 12). Türk hukuk kurallarını yakından tanıyanların yorumu, onun ne denli dağınık, ne denli karışık, ne denli sistemsiz ve ne denli yüklü olduğu doğrudur. Başta Osmanlı döneminden kalan hukuk metinleri olmak üzere, hukuk kurallarını yeniden ele alarak; uygulanması zor olanlar, çıkarma ereğine ulaşamayanlar, günün koşullarına uymayanlar, katıldığı ve katılacağı uluslararası antlaşmalara uyum göstermeyenler, çelişkili hüküm içerenler, hizmetin gecikmesine neden olanlar, hukuk kurallarında bulunması gereken açıklığa uymayanlar, gereksiz ek ve yük getirenler, bürokratik işlemleri çoğaltıcı özellikte olanlar, bu olumsuz yapılarından kurtarılmalı ve her düzeyde vatandaşın anlayacağı yaşayan Türkçe'ye kavuşturulmalıdır. Kuşkusuz, her uzmanlık alanında olduğu gibi hukuk kurallarında da kendine özgü deyimler vardır. Ancak yine de vatandaşların anlayacağı sözcüklerin karşılıklarının bulunmasına özen gösterilmesi gerekir (Merdanoğlu, 1993: 24). Erişilen bilgi ne olursa olsun kullanıcı tarafından ne kadar anlam taşır ve gereksinimi ne ölçüde karşılırsa bilgi erişim faaliyeti amacına o kadar ulaşmış olacaktır. Hukuk kaynaklarımızın anlaşılır niteliğe kavuşturulması bu açıdan son derece önemlidir.

Hukuk Kaynaklarımızın Elektronik Ortama Aktarılması Gereksinimi ve Faaliyetleri

Dünyada hukuk alanındaki ilk otomasyon çalışması "Petersburg" projesiyle ABD'de görülmektedir. Daha sonra bu konu Avrupa'da gündeme gelmiş ve hukuk bilgi temelleri yükselmiştir. Avrupa Konseyi, konuyla ilgili bir komite oluşturarak, ilgilenilmesini istemiştir. İtalya ve Almanya'da üniversitelerce finanse edilen araştırma programları oluşturulmuştur. 1982 yılında Avrupa Topluluğu kanadı, gündeme geldikten sonra Topluluğa üye ülkeler geçmişten günümüze bütün yasal düzenlemelerine erişim imkanının sunulduğu bilgi sistemlerini kurmayı başarmışlardır.

Yabancı ülkelerde bu gelişmeler yaşanırken ülkemizde hukuk alanında bilgisayar kullanımı, 1970'li yıllarda gündeme gelmiştir. Türk hukuk kaynaklarının ilk kez bilgisayarda toplanması, hukuk alanında bilgisayardan yararlanma konuları, 1972 yılında düzenlenen "I. Hukuk Kongresi"nde ele alınmıştır. Bu kongreyi 1973 yılında İstanbul Barosu'nun düzenlediği Hukukta Bilgisayar Uygulaması" konulu toplantı izlemiştir. Bundan bir yıl sonra da Ankara'da "Hukukta Siberetik ve Bilgisayar Kullanımı" başlıklı seminer ve toplantılardan sonra, konuyla ilgili somut çalışmalar gündeme gelmiştir (Hukukta..., 1992: 14).

1-3 Ekim 1973 tarihleri arasında yapılan "Siberetik ve Elektronik Beynin Hukuka Uygulanması" seminerinde hukuk alanında ortaya çıkan sorunlar dile getirilmiştir. Hukuk dili sorunu, dosyaların düzensizliği, adli ve diğer sicillerin yetersizliği, kanuni ve hukuki bilgilerin sistemli olarak tutulmamasından doğan aksaklıklar hukuk devletinde hukukun üstünlüğüne gölge düşürmektedir. Bütün bu aksaklıklar genel olarak bir tek şeye bağlıdır: Bilgiyi

değerlendiremememe. Ana sorun, bir bilgi biriktirme, bilgi işleme ve bilgi erişim sorunudur (Köksal, 1973: 23).

Hukuk kaynaklarımızın elektronik ortama aktarılması çalışmaları başlamadan önce hukuk kaynaklarına erişim geleneksel olarak şu şekilde gerçekleşmekteydi:

T.B.M.M.'den çıkan kanunlar, Bakanlar Kurulu kararları, Danıştay ve Yargıtay kararları Resmi Gazete aracılığıyla yayınlanmakta, topluca mevzuat olarak adlandırılan bu bilgiler Resmi Gazete okuyucularına ulaşmakta, ayrıca bazı resmi ve özel basım yoluyla da bunlardan bir kısmı kitap olarak yayınlanabilmekteydi. Bu yayınlardan bazıları (Düster, Kavanin Dergisi, Resmi Gazete fihristi gibi) günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Çalışmanın "Hukuk Kaynaklarımızın Yayınlanması" adlı III. bölümünde söz konusu basılı kaynaklara ilişkin bilgiler verilmiştir. Ancak bunların Resmi Gazete'den farkı formatıdır. Bu eserler geçerli ve geçersiz bütün bilgileri kapsamaktadır. Amaç, yürürlüğe giren her mevzuatı ilgililere ulaştırmaktır. Tek yönlü çalışan bu haberleşme sisteminde, mevzuat yürürlüğe girdiği zaman, amaçlardan yalnızca biri olan duyurma işlemi yapılabilmekteydi. Bilginin yaşatılması için gerekli değişikliklerin işlenmesi, yürürlükten kalkan bir bilginin ayıklanması ve gerektiğinde geçerli bilgiye anında ulaşım olanaklarının oluşturulması gibi fonksiyonlar ise yerine getirilememekteydi. Dolayısıyla hukuk kaynaklarından yararlanma durumunda olan herkes ayrı ayrı, bir değişikliği izlemek, eğer tutuyor ise kütüğünde bunları işlemek zorunda kalmaktaydı. Kaldı ki, hukuk kaynaklarının dağıtım sisteminin yapısı değişiklik işleme olanağına da sahip değildi. Tüm bu erişim ve kullanım zorluklarının ortadan kaldırılması bir mevzuat kütüğü oluşturma gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Yani, tüm kullanıcılar adına birileri (özel ya da tüzel kuruluş) bir mevzuat kütüğü tutacak, değişiklikleri işleyerek bu kütüğü güncelleştirecek ve söz konusu değişikliklere olanak verecek bir sistem oluşturacaktır. Ayrıca bu işlemin tüm kullanıcılara duyurulması gerekmektedir (Üney, 1975: 200).

Mevzuat, başta Anayasa olmak üzere kanunları, kanun hükmünde kararnameleri, TBMM kararlarını, uluslararası antlaşmaları, tüzükleri, yönetmelikleri ve diğer düzenleyici idari metinleri, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarını ve yüksek mahkemelerin içtihatları birleştirme kararlarını bütünüyle ifade eden bir hukuk terimidir. Anayasa, kanun, kanun hükmünde kararname, TBMM kararları, uluslararası antlaşma, tüzük, yönetmelik ve benzeri hukuk kaynaklarına birbirleri ile bağlantılı olarak etkin ve hızlı erişimin sağlanması hukukçular açısından bir zorunluluktur. Ayrıca, Mevzuatımızın diğer önemli bir bölümünü oluşturan yüksek mahkemelerimizin içtihatları birleştirme kararlarının yüksek mahkemelere göre aranıp bulunması, geçerli ve aktüel olup olmadıklarının tespiti hukukçular için ayrı bir sorundur. Ayrıca bu kararlar ile diğer hukuki metinler arasındaki bağlantının kurulması da genellikle güç bir konudur.

Hukuk alanında kullanılan her türlü bilginin birikimini ve yaşatılmasını sağlamak ve bu bilgilere zamanında kolayca erişim olanaklarını getirecek sistemler bulmak ve bunları uygulamak hukuk kaynaklarımızın bibliyografik denetim sorununun çözümü için yeterli olacaktır.

Hukuk kaynaklarımızın bilgisayara aktarılması amacı ile 1980 yılında Güven Dinçer tarafından oluşturulması planlanan mevzuat kütüğü şu önerileri içermektedir:

Türk mevzuatı, her grup bir bütün halinde ve belirli yöntemlerle bilgisayara verilecek ve kaydedilecektir. Böylece, her grup bir kütük oluşturacaktır. Kanun kütüğü, tüzük kütüğü, içtihatları birleştirme kararları kütüğü gibi. Ayrı ayrı kütüklerin bütünü ve birbirleri ile olan ilgi ve bağlantılarının kurulması ise "mevzuat kütüğü" nü meydana getirecektir. Mevzuat kütüğü canlı bir yapıdır. Her gün Resmi Gazete'de yayınlanan hukuki metinler, belirli bir sistem içinde bilgisayara verilmeğe devam edecek ve kütük yeni kayıtlarla güncelliğini koruyacaktır. Dolayısıyla herhangi bir anda ve konuda yaşayan hukuku (yürürlükteki mevzuatı) ve ayrıca hukukun kendi içindeki sistemini ve bağlantılarını süratle ve güvenle elde etme imkanı sağlanacaktır.

Mevzuat kütüğünün temelini oluşturacak olan kanun kütüğü;

- a) İmparatorluk döneminden kalan kanunlar kütüğü,
- b) Cumhuriyet kanunları kütüğü,
- c) Anayasa kütüğü,
- d) Yasama meclisleri yorum ve kararları kütüğü,
- e) Kanun hükmünde kararnameler kütüğü olmak üzere beş kütükten oluşacaktır.

Kanun Kütüğü Bilgi Fişi:

KANUN ADI:

Kanun Kodu:

Kanun Numarası:

Kanunun Kabul Tarihi:

Kanunun Yayımlandığı Resmi Gazete Numarası:

Kanunun Resmi Gazete'de Yayımlı Tarihi:

Kanunun Düsturdaki Yeri:

(Düster: Tertip, Cilt, Sahife)

Kanunun Kanunlar Dergisindeki Yeri:

Kanunun TBMM Tutanak Dergisindeki Yeri:

KANUNUN TÜRÜ:

Esas Kanun- Tadil ve /veya İlga

Sürekli-Geçici

Bütçe-Kesin Hesap

Özel Af

Vatani Hizmet Aylığı

Uluslararası Antlaşma

YÜRÜRLÜK DURUMU:

- Tadil ve/veya ilga eden kanun hükümleri

- Yürürlüğü etkileyen kanun hükümleri

DİĞER NOTLAR:

- Tadil ve/veya ilga edilen kanun ve hükümleri

- Diğer kanunlara yapılan atıflar

- Kanunla ilgili Anayasa Mahkemesi kararları

- Düzenleyici idari metinlerin çıkarılmasını öngören ve olanak veren hükümler

- Şimdiye kadar ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan düzenleyici idari metinler

- Bu kanunla ilgili içtihatları birleştirme kararları

- Bu kanunla ilgili sair dokümanlar.

Mevzuatımıza ilişkin diğer hukuk kaynakları için oluşturulacak kütüklerin bilgi fişleri de bu plan ve açıklayıcı bilgiler şablonuna göre hazırlanmıştır.

Mevzuatla ilgili kütüklerin kurulması iki aşamada olacaktır: Birinci aşamada, tüm mevzuat, ismen ve ilişik formlara göre başlık olarak ve bilgi fişlerindeki bilgilerle bilgisayara verilecektir. İkinci aşamada, o ana kadar çıkarılan mevzuat metinleri bilgisayara bütünüyle verilecek ve günlük gelişmeler, her gün Resmi Gazete'de yayınlanan metinler kodlandırılıp sınıflandırılarak bilgi işlem sistemine verilmeye devam edilecektir. Bu kütüğün birinci aşamasının kurulmasından sonra;

1) Herhangi bir konudaki kanun, idari düzenleme, Anayasa Mahkemesi iptal kararı, yüksek mahkemelerin içtihatları birleştirme kararlarını kapsayan bilgiler,

2) Herhangi bir kanunun, tüzük ve yönetmeliğin ek, tadil ve ilgasına ilişkin metinlerin tamamına ilişkin bilgiler,

3) Herhangi bir kanun veya kanun hükmüyle ilgili tüzük, yönetmelik, genelge, tebliğ gibi idari düzenlemeleri, Anayasa Mahkemesi iptal kararlarını, içtihadı birleştirme kararlarının tümünü gösteren bilgiler,

4) Bilgisayardan elde edilecek bu metinlere ait meclis müzakerelerine ve hazırlık belgelerine ait çeşitli referanslar,

5) Bu metinlerin, resmi gazete ve düsturdaki yerlerini gösteren bilgiler,

6) İstendiği anda Türk mevzuatının çeşitli kesimleri ile bütünü gösteren çeşitli sistematik, analitik ve tarih sıralı dizinler, bilgisayardan hemen öğrenilebilecek ve bilgisayara hazırlanabilecektir.

Kütüğün ikinci aşamasının kurulmasından sonra, söz konusu bilgilere ek olarak aşağıdakiler de bilgisayardan istendiği anda elde edilebilecektir;

1) Türk mevzuatı içinde yer alan herhangi bir metnin tam ve yürürlükte olan şeklini gösteren metinler.

2) Türk mevzuatı içinde yer alan herhangi bir metnin herhangi bir zaman kesitinde yürürlükte olan şeklini metinler (mevzuatın ilk yürürlüğe girdiği andan itibaren geçirdiği değişikliği gösteren metinler).

3) Herhangi bir hukuki metne atıfta bulunan metinler.

Mevzuat kütüğünün kurulmasından sonra, bilgisayar sistemine bağlı bir ekranda ve yazı makineleri düzeninde yukarıda yazılı bilgi ve metinlerin görüntü ve yazılı metin olarak elde edilmesi artık saniyelerle ifade edilebilecek zaman dilimleri içinde olacaktır (Dinçer, 1980: 6-11).

Bu bağlamda, Türk hukuk kaynaklarının önemli bir bölümünü oluşturan mevzuat kaynaklarının bibliyografik denetim ve erişiminin bu işlem dizisi ve mantık çerçevesinde çağın koşullarına uygun duruma getirilmesi önerilmiştir.

Bağlayıcılık yönünden hukukun esas kaynakları arasında yer alan içtihatları birleştirme kararları için de ayrı bir kütük oluşturulacaktır. “İçtihatları Birleştirme Kararları Kütüğü” ise, esasta Danıştay, Yargıtay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin içtihatları birleştirme kararlarının kronolojik bir sıralaması olacak ve çeşitli bilgileri kapsayacaktır. Ayrıca çeşitli tüzüklerle bu kütüğün bağlantıları yapılacaktır.

Mevzuat kaynakları dışında diğer önemli bir hukuk kaynağı da “Yüksek Mahkeme Kararları”dır. Bu kararların düzenlenmesine ilişkin çalışmalar da 1980’li yıllarda hız kazanmıştır. Yasalar, (kanun, tüzük ve yönetmelik gibi değişik isimler altında çıkarılan kuralların bütünü) ve yasa kuralları, yapıları gereği toplumu genel, sürekli ve emredici nitelikte düzenler. Yasa hükümleri soyut ifadelerdir. Bunlar ancak uygulandıklarında anlam kazanır ya da anlamları belirlenir. Yasa kuralları çoğu zaman bir hukukçu için bile belirsizlik, anlamsızlık ve suskunluk ifade eder. Herhangi bir mahkeme tarafından verilen bir karar ise, ilgili hukuk kurallarının yargıçlarca yorumlanması, açıklanması ve hukuk düzeni içindeki yerinin ve diğer hukuk kuralları ile bağlantısının belirlenmesidir. Bu nedenle yasa kurallarını uygulayanlar ve hukukçular, ilgili yasa kurallarının kendileri için belirsiz, anlamsız ve suskun olduğu zamanlarda o kurallarla ilgili yüksek mahkeme kararlarını arayıp bulmak ve incelemek istemektedirler. Yüksek mahkeme kararlarına (içtihatlara) erişim konusundaki ülkemizdeki uygulama şu şekildedir:

Yüksek mahkemeler (Danıştay ve Yargıtay) ve barolar tarafından çıkarılan hukuk dergilerinde yüksek mahkeme kararlarının çok küçük bir bölümü yayınlanır. Bu kararlar zaman ve konu bakımından bir bütünlük teşkil etmezler. Ancak bu kararları, özel olarak toplayıp arşivleyenlere kaynaklık yapabilirler. Bunun dışında, hangi konuda, hangi dergide bir içtihadın yayımlandığı hakkında bir başvuru kaynağı mevcut değildir. Belirli ve ana kanunlar hakkında yüksek mahkemelerin verdikleri kararlar, bu konularda uzmanlaşmış hukukçular tarafından derlenerek çeşitli sınıflandırma sistemleri içinde yayınlanmaktadır. Ceza Kanunu, Medeni Kanun, Ticaret Kanunu, Ceza ve Hukuk Yargılama Usûlü Kanunları, İcra ve İflas Kanunu, Tapulama Kanunu, İş Kanunu gibi temel ve büyük kanunlar hakkında yapılan içtihatlı kitap yayınlarında bu uygulamayı görmekteyiz.

Bu yayınlardan yararlanabilmenin çeşitli maddi ve teknik güçlükleri vardır. Önce bütün hukuk yayınlarını izlemek herhangi bir hukukçunun fizik ve para gücünün çok üstündedir. Ayrıca bunların belirli bir sistem içinde izlenmesi güçtür, hatta olanaksızdır. Zira yaşayan ve gelişen, hareketli bir varlık olan hukuk her gün değişmektedir. Kanunlar değişmektedir. Kanunlardaki değişiklik doğal olarak mahkeme kararlarına yansımaktadır. Ayrıca mahkeme kararlarının ilgili bulunduğu hukuk kuralları (kanun hükümleri) değişmese bile bunlar hakkında yapılan yargısal yorumlar (içtihatlar) zaman zaman değişikliğe uğramaktadır. Tüm bu nedenlerle yüksek mahkeme kararlarının, uygulayıcılarca (idareci, yargıç, avukatlar, hukuk araştırmacıları) çağdaş teknolojinin verdiği olanaklarla en çabuk, en kolay, eksiksiz ve sınıflandırılmış olarak elde edilebilmesi gereklidir. Bu bağlamda yüksek mahkeme kararları için de bir kütük oluşturulması gereksinimi ortaya çıkmıştır.

Yüksek Mahkeme Kararları Kütüğü (İçtihat Kütüğü) kurulmasına ilişkin 1981 yılındaki bir çalışma dikkat çekicidir. O dönemde Danıştay üyesi olan Güven Dinçer tarafından gerçekleştirilen bu çalışmada yüksek mahkeme kararlarının düzenlenmesine ilişkin şu öneriler yer almaktadır:

Yüksek mahkeme kararları belirli bir sistem içinde bilgisayara verilecek ve depo edilecektir. Yüksek mahkeme kararları bilgisayara verilirken daha önce kurulmuş olan diğer kütüklerle (kanun, tüzük, uluslararası antlaşma, düzenleyici idari metin, Anayasa Mahkemesi kararları, içtihatları birleştirme kararları kütükleri) gerekli ilgi ve bağlantılar da kurulacaktır. Bilgisayara belirli bir sistem içinde verilmiş ve depolanmış kararların tümü bir kütük oluşturacaktır. Kararların bilgisayara yüklenmesinden önce yapılacak işlemler ise şu şekilde sıralanmıştır: 1) Bilgisayara verilecek kararlar yüksek mahkemelerde kurulmuş birimdeki yetkili hukukçularca emsal (örnek) nitelikte olan kararlar arasından seçilerek ayrılacaktır. 2) Her karar için o kararı niteleyici bilgilerin bulunduğu bir fiş doldurulacaktır. 3) Her kararın gerekçe ve hüküm bölümü aynen, bunlar yeterli görülüyorsa olayın özetini içeren bir not da özet olarak ilaveten karar fişinin altına yazılacaktır. Bundan sonra kararlar bilgisayara verilecektir. Bilgisayara verilecek her karar için adeta bir sicil fişi düzenlenmektedir. Bu fişte Yüksek Mahkeme kararının hangi bölüme ait olduğu, tarihi ve numaraları da kaydedilmektedir. Her yüksek mahkeme kendi kararlarını inceleyerek ve kararların bütünü belli bir sınıflandırmaya tabi tutarak, belirli bir sınıflandırma sistemi meydana getirecektir. Bu sistem alfabetik sıraya dizilmiş bir konu sınıflandırmasıdır. Her konu, kendi içinde ana bölümlere ve ana bölüm tekrar tâli bölümlere ayrılabilir. Ayrıca kararda gerekçeler sıralanırken hukukun temel kavramlarına yapılan bir yollama (atf) varsa, bu kavramların altı çizilerek bunlar konusunda yapılan karar araştırmaları kolaylaşacaktır. Örneğin, (amme hizmeti, amme kudreti, idarenin bütünlüğü, idari istikrar, temel anayasal ilkeler vs. gibi) çeşitli hukuk müesseselerine ait temel kavramlar, ayrıca bir emeğe ve çabaya gerek kalmadan bilgi bankasına alınabilecektir. Her kararın dayandığı kanun ve mevzuatın yanı sıra kararda sözü geçen Anayasa Mahkemesi kararları ile içtihadı birleştirme kararları da ayrıca fişe not edilecektir. Mahkeme kararları kütüğünün kurulmasından sonra aşağıdaki bilgiler bilgisayardan anında elde edilebilecektir:

- 1) Usûlle ilgili kararlar,
- 2) Herhangi bir konudaki (ana bölüm veya tâli bölüm adı altında) kararlar,
- 3) Herhangi bir kanun, tüzük veya düzenleyici tasarruf hükmüne dayanarak verilen kararlar,
- 4) Herhangi bir anayasa hükmüne ve Anayasa Mahkemesi kararına dayanan kararlar,
- 5) Herhangi bir içtihadı birleştirme kararına dayanan kararlar,
- 6) Herhangi bir yüksek mahkeme dairesinin karar numarası veya tarih verilerek, o kararın kendi veya belirli tarihte verilen kararlarla, bilgisayara depolanmış kararlar,
- 7) Belirli hukuk kavramlarının geçtiği kararlar.

Mahkeme kararlarının bilgisayara verilmesi yoluyla kurulacak olan mahkeme kararları kütüğü ile önemli bütün yüksek mahkeme kararlarına ilgililer çok kısa zamanda erişebileceklerdir. Bu kütüğün kuruluşu mevzuat kütüğü ile bağlantılı olacağından, herhangi bir yasa hükmünü bilgisayardan istediğimizde, buna bağlantılı olarak o yasa maddesi ile ilgili tüzük, yönetmelik, kararname, tamim, uluslararası antlaşma, Anayasa Mahkemesi kararı, içtihadı birleştirme kararı ve yüksek mahkemelerin bu hükümle ilgili bütün kararları bulunabilecektir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ile Askeri Yargıtay iş hacimleri ve görev alanları bakımından bu incelemenin kapsamına alınmamışlardır (Dinçer, 1981: 60-61).

Hukuk kaynaklarımızın elektronik ortamda depolanması ve erişimine ilişkin bir başka öneriye göre de; Türk hukuk kaynaklarının bilgisayara yüklenmesi işi iki ayrı aşamalı olarak programlanması gerekir. Birincisi; tek metin olarak derlenmiş bulunan Mevzuat Külliyesi'nde olduğu gibi, yürürlükte olan hükümler değişiklikleri ile bir arada derlenmiş bir şekilde, sürekli güncelliği korunarak bilgisayarda izlenebilmelidir. İkincisi; her olaya, olayın meydana geldiği tarihteki, hukuk kurallarının uygulanacağı ilkesi uyarınca, bir süre yürürlükte olduktan sonra, yürürlükten kaldırılan ya da Anayasa Mahkemesi'nce iptal olunan eski hükümler de özgün şekilleri ile yani Resmi Gazete'de yayımlandıkları şekilleri ile bilgisayar ortamında izlenebilmelidir (Merdanoğlu, 1994: 127).

Bu açıklamalar ışığında denilebilir ki, ülkemizde hukuk kaynaklarının bilgisayara aktarılması çalışmaları, hukukçular tarafından kabul görmüş bir faaliyettir. Ülkemizde 1970'li yıllarda başlatılan bu çalışmalar, günümüzde, ticari, kamusal ve özel hukuk web sitelerinin ortaya çıkmasına neden olurken, tüm hukuk kaynaklarımıza ilişkin genel ya da alt konular şeklinde veri tabanı hazırlama çalışmaları için de bir altyapı oluşturmuştur. Kuşkusuz bu gelişmelerin ortaya çıkmasında İnternet teknolojisinin rolü büyüktür. İnternet ve bilginin paylaşımını evrenselleştiren bir takım enformasyon teknolojisi ürünleri ile de hukuk kaynaklarının erişimi ve denetimi konusunda önemli adımlar atılmıştır.

Dağınık durumda bulunan mevzuat kaynakları ve diğer hukuk kaynaklarına erişim amacıyla oluşturulmuş basılı denetim ve erişim araçlarının hepsini edinmek hem masraflı olmakta hem de hacim itibarıyla bu kaynaklar çok yer kaplamaktadır. Hukukçuların ve araştırmacıların ilgi alanı dışındaki gereksiz bir çok bilgiyi edinmesi ve saklaması da anlamsızdır. Ayrıca basılı bibliyografik kaynaklar aracılığıyla Türk Hukuku'nu güncel olarak takip edebilmek neredeyse imkansızdır. Dolayısıyla, hukuk kaynaklarımızın kapsam ve güncellik açısından yetersiz durumda olan basılı kaynaklar aracılığıyla denetim ve erişiminin sağlanması hukukçular açısından bilgiye erişimde çeşitli güçlükler neden olmaktadır. Her sektörde olduğu gibi hukuk alanında da enformasyon teknolojisi ürünlerinden faydalanmak bilgiye erişim sorununa çözüm olarak görülmüştür. Bu bağlamda bazı kuruluşlardaki pilot uygulamalarla kendini gösteren hukuk kaynaklarımızın elektronik ortama yani bilgisayara aktarılması faaliyetleri başlatılmıştır. Yaklaşık 30 yıl önce başlatılan bu çalışmalardan amaç, hukuk kaynaklarımızın elektronik ortamda derlenmesi ve İnternet aracılığıyla ilgililere en kısa sürede iletimini sağlamaktır. Ülkemizde bu amaç doğrultusunda hukuk kaynaklarımızla ilgili olarak özel ve tüzel kişiliklerce veri tabanı çalışmaları yapılmış, web siteleri oluşturulmuş ve bazı kurumlar da kurum içi faaliyetlerinde otomasyon sistemlerini kurmuşlardır.

Hukuk Kaynaklarımıza İnternet Erişimi

Hukuk ve bilgisayar hemen her zaman birbiri ile bağdaşmayan kavramlar olarak görülme eğilimindedir. Bu inancın yaygınlaşmasında hukukun bir "sosyal bilim" olmasının rolü varsa da asıl neden hukukçuların bilgisayardan uzak durma davranışlarıdır. Buna rağmen bilgisayarın kullanım alanı bulduğu ilk sektörler arasında, hukuk yer almaktadır. 1948 yılında Kaliforniya Adalet Konferansı'nda; Hukukta bilgisayar konusu görüşülürken, yargıç William Douglas: "Hukuk içtihat ve kararları, bazı düğmelere basılarak ortaya çıkan bir hesap

makineleri topluluğu değildir.” diye haykırmıştı. Daha sonraki yıllarda bilişim teknolojisinin bilim dallarındaki etkinliğinin artması ve bilgisayarın hukuk alanında da yararlı olabileceğinin anlaşılması üzerine, aynı yargıç bu konudaki görüşünü değiştirerek, “Düğmelere basmak benim elimde olduğu sürece, bilgisayarın kazaî kararların verilmesinde yardımcı olarak kullanılmasına itiraz etmem mümkün değil” diyerek, gerçeği kabul etmek zorunda kalmıştır (Çek, 1990: 101).

Bilgisayar hukukla bağdaşmayan bir "hesaplama aracı" olmadığı gibi, aslında verimli ve doğru kullanıldığında hukuka çok önemli katkılar sağlayacak bir yardımcıdır. Bilgisayarı kullanan pek çok hukukçunun bildiği üzere bu katkı öncelikle bilgisayarın daktilonun yerini alan ama ondan çok daha yetenekli bir yazı aracı olarak kullanılması şeklinde kendini göstermiştir. Gerçekten de bilgisayarın özellikle Türkiye'de Hukuk sistemimizin içinde kendine bulduğu yer genellikle çok fonksiyonlu bir daktilo olmasıdır. Bilgisayarın bir yazı aracı fonksiyonu görmesi hukuk sistemimize entegre olması açısından iyi bir başlangıç sayılabilirse de, bilgisayarın hukuk bilimine tek katkısının bu olmadığı da bir gerçektir.

Hukukta bilgisayar başka nasıl kullanılabilir? Bilgisayar öncelikle mükemmel bir "bilgi depolama ve erişim" aracıdır. Bu açıdan bilgisayarın hukukla ilgili bilgileri depolamak için kullanılması mümkündür. Bu bilgiler mevzuat veya hukuki inceleme ve eserler olabileceği gibi, mahkeme kararları, içtihatlar da olabilir. Böylece bilgisayarın verimli kullanılması ile sözgelimi, 30 yıl önce verilmiş herhangi bir Yargıtay kararına ulaşılabilir bunun yanı sıra, içinde -örneğin- "temyiz kudreti" ifadesi geçen tüm mahkeme kararlarının dökümünü almak da mümkündür.

Sanılanın aksine gerek mahkeme aşamasında, gerekse avukat bürolarında adli dosyaların tamamen bilgisayar ortamına geçirilmesi pratikte mümkün değildir. Adli prosedürün temel olarak resmi evraklar üzerinde yoğunlaşması ve evrakın aslının dosyalarda bulunma mecburiyeti ve en önemlisi devlet bürokratik teşkilatının halen "kağıt bazlı" çalışma anlayışında olması nedeniyle adli dosyaların -en azından derdestken- birebir bilgisayara geçilmesi imkansızdır. Ancak hukuki kanıt niteliği olmasa bile hukuki kayıtların elektronik ortamda depolanması hem asıl belgelerin sık kullanımından kaynaklanan yıpranmayı önleyecek hem de çok çeşitli sorgulama olanaklarıyla hızlı ve etkin bir erişim olanağı sağlayacaktır.

Bununla birlikte başlangıç için bilgisayarın bir "kelime işlemci" olarak kullanılmaya başlanması şarttır. Ancak maalesef Yargıtay'ın bilgisayara yaklaşımı oldukça olumsuz olup, çok yakın zamanda Anadolu'da bir hakimin kendi parasıyla aldığı bir bilgisayar ile yargılama zabıtlarını yazdırmasını dahi "Devlet Malzeme Ofisi tarafından temin edilen daktilo kullanılmadan yargılama yapılması bozmayı gerektirir" gerekçesiyle kabul etmediği de bilinmektedir.

Bilgisayarın "daktilo işlevi" dışında zaman içinde indeksleme amaçlı olarak, -başta eski mahkeme kararları ve mevzuat olmak üzere- pek çok hukuki dokümanın depolanması amacıyla kullanılması da mümkün ve gereklidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa'da hukuk, bilgisayar ile eski kararların taranarak en adaletli ve güvenilir yargılamanın yapılması sürecine girmişken, bilgisayarı Türk Hukuk Sistemi'nden uzak tutarak Türk Hukuku'nu halen tozlu dosyalar ve evrak yığınları arasına hapsedmek hukuk sistemimize yapılan en büyük kötülüktür. Bu nedenle öncelikle bilgisayarın Hukuk Sistemimiz içine entegre olmasını sağlayacak her atılımın ivedilikle ve önemle yapılması gerekmektedir (Dünyanın..., 2002).

İnternet dünyanın en büyük bilgi otoyoludur söylemi, iddialı ve doğru bir yaklaşımdır. Dünyanın en ücra köşesindeki tüm bilgi ve belgeler bir tuşla, bir kaç saniyede hizmete sunulabilmektedir. İnternet ile birlikte hukuk sektörünün yükü olarak kabul edilen kaynak tarama işlemi sorun olmaktan çıkmıştır. Artık ülkenin hatta dünyanın neresinde olursanız olun ulaşmak için günlerce beklenen hukuki bir kayda anında ulaşılabilir. İdari ve yargı

sistemlerinde yer alan kurumların, düzenli çalışması için gereksinim duyulan her türlü mevzuat bilgisinin derlenmesi ve elde edilen sonuçların diğer kurumlara hızla ulaştırılması için ülkemizde hukuk web siteleri ve veri bankaları oluşturulmuştur. Oluşturulan ve oluşturulmakta olan bu veri bankalarını etkin kılan İnternet erişimidir. İnternet'in ülkemizde kullanılmaya başlamasıyla basılı olarak tam anlamıyla bibliyografik denetim ve erişimini sağlayamadığımız hukuk kaynaklarımızın web siteleri aracılığıyla ya da veri tabanları hazırlanarak derlenmesi ve geniş çapta her tür kullanıcının hizmetine sunulması amaçlanmaktadır. Ülkemizde kullanımda olan hukuk web sitelerinden ve veri bankalarından verilecek örnekler ülkemizde bilgisayarın ve İnternet'in hukuk sektöründe hangi boyutlarda kullanılabildiğinin gösterilmesi açısından yararlı olacaktır.

Hukuk Kaynaklarımıza İlişkin Web Siteleri

Türk Hukuk Kaynakları'na ve hukukla ilgili yayınlara erişim amacıyla çok sayıda özel ve kurumsal web sitesi hazırlanmıştır. Söz konusu hukuk web sitelerinden bazıları ücretsiz olarak kullanıma sunulmaktadır. Ülkemizde hukuk kaynaklarına erişimde veri bankalarının ve web sitelerinin kullanımına ilişkin yapılan çalışmalara örnek teşkil edebilecek önemli hukuk sitelerimiz şunlardır:

Türk Hukuk Sitesi

Bu site, Sinan Öztürk tarafından hazırlanmaktadır. Türk Hukuk Sitesi ilk olarak 1997 yılının Şubat ayında öncelikle kişisel sayfada bir alt başlık olarak ve sadece birkaç sayfadan ibaret bir İnternet sitesi olarak ortaya çıkmıştır. 1997-1999 arası iki yıllık süreç içerisinde siteyi ziyaret eden hukukçuların da teşvikleriyle bu sayfalar zaman içinde gelişmiş ve içeriği zenginleştirilmiştir. Site 1999 Mayıs ayından itibaren TURKHUKUKSITESI.COM adı altında yayınlanmaya başlamıştır.

Şubat-Mart 2000 döneminde ise sitenin tüm şablonu ve görsel programlaması yeniden yapılarak site, İnternetin değişen yönüne ve gelecekteki beklentilerine daha iyi ayak uyduracak bir hale getirilmiştir. Bu görsel şablon Ocak 2001'de tekrar gözden geçirilerek aynı tarihte, site içine yine yoğun bir programlama çalışması sonucu İnternetin ilk Türk Hukuku Arama Motoru "Türk Hukuk Sayfaları Arşivi" eklenmiştir.

Ocak-Nisan 2002 arasında ise sitede yeni bir radikal değişim başlamış ve site forum alanları İnternetin bugüne kadar yazılmış en iyi forum programı ile güçlendirilerek, çok yetenekli bir hukuk iletişim platformu oluşturulmuştur. Bu platformun özelliklerini de kullanarak Türk Hukuk Sitesi ilk kez yine bu tarihte "siteye üyelik" kavramını başlatmıştır. Yine aynı dönemde Site "statik"likten çıkarılıp "dinamik bir portal" haline dönüştürülmüştür.

Bu site, hukukçuların mesleki yaşamlarını kolaylaştırmak, onlara birbirleri ile iletişim kuracakları platformlar, araştırmalarını kolaylaştıracak kaynaklar sağlamak, çağın gerektirdiği teknolojileri yakalamalarını ve kullanmalarını mümkün kılmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu sitede Türk Hukukuyla ilgili İnternet üzerinde bilinen tüm mevzuata linkler bulunmaktadır. Ancak söz konusu linkler zaman içinde site sahibi şirketlerin politikalarını değiştirmeleri sonucu abonelik ile ulaşılabilir hale gelebilmektedir. <http://www.turkhukuksitesi.com>. adresinden siteye girildiğinde:

Hukuk Sayfaları başlığı altında; Mevzuat, Hukuk Kaynakları, Gerekli Linkler, Hukuk Programları, Hukuk Siteleri, Hukukçuların Sayfaları, Hukuk İletişim; Site İçinden başlığı altında; Hukuki Soru ve Sorularınız, Bilimsel Çalışmalar, Hukuk Sembolleri, Hukukçulara İnternet Okulu, Hukuk E-Mail Adli kategoriler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Sitede Resmi Gazete Arşivi, İçtihat Arama Motoru, Hukukçular Rehberi, Hukuki Bilimsel İncelemeler, Hukukla İlgili Önemli Duyurular ve Hukukçuların Sohbet Odası yer almaktadır. Türk Hukuk

Sitesi, Türk hukuk kaynaklarına erişim açısından kapsamlı ve yararlı bir web sitesi olarak değerlendirilebilir (Türk Hukuk..., 1997).

Kazancı Bilişim

Bu sitede Çalışmanın konusuyla ilgili olarak “Mevzuat” ve “İçtihat” arama motoru bulunmaktadır. “Mevzuat Programları” ve “İçtihat Programları” olarak iki başlık altında düzenlenen bu sayfanın alt başlıkları ise şu şekilde oluşturulmuştur:

Mevzuat Programları:

- T.C. Ana Mevzuatı
- İş ve Sosyal Güvenlik Mevzuatı
- Dış Ticaret Mevzuatı
- Türk Vergi Mevzuatı
- Belediye Mevzuatı
- Türk Ticaret, Finans ve Takip Mevzuatı
- Devlet ve Kamu kurumları Mevzuatı
- Milli Eğitim Mevzuatı
- Güvenlik Kuvvetleri Mevzuatı

İçtihat Programları:

- Borçlar Kanunu ve ilgili mevzuat içtihatları
- T.C. Danıştay Kararları (Danıştay’ın kararlarına kendi web sitesinden ulaşılamamaktadır).
- TCK-CMUK ve ilgili mevzuat içtihatları
- İcra, İflas Kanunu ve ilgili mevzuat içtihatları
- İş-Sosyal güvenlik mevzuatı içtihatları
- Medeni Kanun ve ilgili mevzuat içtihatları
- Ticaret Kanunu ve ilgili mevzuat içtihatları
- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) ve ilgili mevzuat içtihatları
- Yargıtay (İçtihatı Birleştirme Genel Kurul) İBGK Kararları.

Sözgelimi T.C. Ana Mevzuatı kategorisine girildiğinde mevzuatı oluşturan “T.C. Kanunları”, “T.C. K.H.K.’leri”, “T.C. Tüzükleri”, “T.C. Yönetmelikleri” karşımıza çıkar. Bu sayfadan da örneğin T.C. Kanunları ile ilgili olarak alfabetik, konuya göre, kanun numarasına göre, Resmi Gazete sayısına göre, Resmi Gazete tarihine göre tarama yapılabilmektedir. Ayrıca Sitede “Değişiklik Yapan Mevzuat”, “Yürürlükten Kalkan Mevzuat”, “Pratik Önemli Bilgiler” ve “Güncelleme Endeksi” seçenekleri de yer almaktadır. Sitenin adresi: <http://www.kazanci.com.tr>.

Yararlanacağınız programa göre farklı ücretler karşılığında kullanıma sunulan Kazancı Bilişim’in sitesi ülkemizde hukuk kaynaklarından mevzuat ve içtihatlarla İnternet ortamında çok yönlü erişimi sağlayan bir hukuk web sitesi olarak hizmet vermektedir (Kazancı..., 2002).

İdeal Hukuk Sitesi

Bu sitede Anayasa’daki tüm kanunlar isimlerine göre gruplandırılarak listelenmiştir. Bu kanunlara alfabetik olarak erişmek mümkündür. Ayrıca Kanunlara, Kanun Hükmünde Kararnamelere, Tüzüklere ve Yönetmeliklere de son çıkan mevzuat (güncel mevzuat) başlığı altında yer verilmiştir. Sitenin en önemli özelliği;

- Kamuya ait Siteler,
- Akademik Siteler,
- Hukukçular için Özel Türk Hukuk Siteleri,
- Mevzuat Siteleri,
- Ticari Hukuk Siteleri,
- Yabancı Hukuk Siteleri,

- Yabancı Hukuk Dergilerinin Siteleri, grupları altında hukuk sitelerine linkler içermesidir. Bu özelliği ile İdeal Hukuk Sitesi bir “Hukuk Portalı” niteliği taşımakta ve güncel mevzuata ilişkin erişim imkanı sunmasının yanı sıra hukukla ilgili makaleleri, medyada çıkan haberleri, çeşitli duyuruları içermesiyle de hukuk alanındaki gelişmelerin izlenmesine olanak sağlamaktadır. Sitenin web adresi: <http://www.idealhukuk.com/index.asp> (İdeal..., 2000).

Başar Bilgi Bankası

Başar Bilgi Bankası oluşturulurken;

- a) Bilgiye çok süratli ve ekonomik şekilde ulaşmak,
- b) Mevzuatımızın daha çok kişi tarafından incelenmesini sağlamak,
- c) Yasalar arası çelişkileri, vatandaşlar arası ihtilafları asgari düzeye indirmeye araç olmak,
- d) Bilimsel araştırmalara yer verilerek ülkemizin bilgi toplumu olmasına katkı sağlamak,
- e) Kanun koyucuların toplumsal konsensüslerini sağlayarak yasa çıkartmalarına yardımcı olmak,
- f) Özellikle bilgisayar ortamında yayınlanarak, kağıt, kütüphane ve dolap kullanımını azaltarak, doğal kaynakları korumak amaçlanmıştır.

Sitede Türk Hukuk Kaynaklarına İlişkin Bölümler:

Yeni Mevzuat: Bu Bölümde son zamanlarda Resmi Gazete’de yayımlanan Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük, Bakanlar Kurulu Kararları, Yönetmelikler, Tebliğler ve benzeri yer almaktadır. (Ayrıca bu bilgiler ilgili mevzuata işlenmektedir).

Mevzuat Dergisi: Hakemli bir dergi olup, konusunda uzman ve akademik kariyerli kişilerin makale ve incelemelerinin yer aldığı sürekli bir yayındır.

Medya Bank: Kişilerin veya kurumların yapacakları ya da yaptıkları çalışmalar sırasında onlara kaynak oluşturmak amacıyla; yayınlanmakta olan ve merkeze gönderilen tüm dergiler gerek yazar adlarına göre, gerekse konu başlıklarına göre indekslenmiş bir arama motorudur.

Düster Bank: Başbakanlık Basımevi ve Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü tarafından yayınlanan Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Bakanlar Kurulu Kararı, Yönetmelikler, Tüzükler, Tebliğler, Milletlerarası Antlaşma ve Sözleşmelerin indekslendiği Düster’ların içeriğinin bilgisayar ortamına geçirilmesi ve ayrıca güncel mevzuat bölümünde yayımlanmış olan bilgilerin yer aldığı bir çalışmadır. Amaç, 1876 yılından bugüne kadar olan tüm mevzuatı kısa bir zamanda bu bölümde yayımlamak ve Türkiye’de bu alandaki eksikliği gidermektir.

Yargı Bank: Anayasa, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay ve Yüksek Seçim Kurulu Kararlarının indekslenmiş bir biçimde yayımlanmaktadır.

Başar Mevzuat ve Bilgi Araştırma Merkezi Ltd. Şti. tarafından hazırlanan bu site aracılığıyla hukukçular ücretsiz olarak özellikle mevzuat ve yüksek yargı kararlarına erişebilmekte, söz konusu bölümlerde tarama yapabilmektedir. Sitenin adresi: <http://www.basarm.com.tr>. (Başar..., 1997).

Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi (MBS)

Cumhuriyet ile birlikte, Türkiye’nin sosyal, ekonomik, hukuk ve idari yapısında meydana gelen köklü değişimleri yazılı kurallara bağlamak üzere, bir takım yasal ve idari düzenlemelere gidilmiştir. Bu amaçla birbiri ardına kanunlar yürürlüğe konulmuş, tüzükler ve Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulmuş tüzükler ve yönetmelikler çıkarılmıştır. Başbakanlık tarafından yapılan çalışmalar sonucu kanunlar, kanun hükmünde kararname, tüzükler ve Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulmuş yönetmelikler yürürlükteki en son şekilleriyle tek metin halinde toplanmış ve düzenli bir mevzuat külliyatı biçiminde kamuoyunun hizmetine sunulmuştur. Söz konusu Külliyat, bilgisayarın sağlamış olduğu olanaklar göz önünde tutularak, bilgi akışının daha etkin ve verimli bir şekilde süratle

İlgililere sunulmasını sağlamak üzere Başbakanlıkça bilgi işlem ortamına aktarılmış ve güncel hale getirilmiştir. Sistemin kamuya açılmasından sonra da, Resmi Gazete’de yayımlanacak olan Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük, Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Yönetmelikler, Resmi Gazete’de yayımlandıktan ve yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren Mevzuat Bilgi Sistemi (MBS) içinde değişiklikleri ile birlikte güncel olarak görülebilecektir.

Böylece modern hizmet anlayışı içerisinde mevzuatta meydana gelen değişikliklerin günü gününe bilgisayarlardan takip edilme imkanı sağlamıştır. Türkiye genelinde bu hizmeti gerçekleştirmek amacıyla, MBS tüm kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerin çevrimiçi kullanımına belli bir ücret karşılığında 1 Haziran 1995 tarihinden itibaren açılmış, ayrıca hizmet İnternet aracılığıyla da verilmeye başlanmıştır. Sitenin adresi: <http://www.mevzuat.basbakanlik.gov.tr/bilgi.htm>. (Başbakanlık..., 1995).

Elektronik Resmi Gazete Servisi (REGA)

TAM Bilgi İletişim A.Ş. tarafından hazırlanan bu site ücretlidir. 1 Ocak 1994 tarihinde hizmete girmiştir. 1 Mayıs 1997 tarihinde WEB sayfaları olarak izlenebilmesi için adaptasyon çalışması yapılmıştır. 15 Temmuz 1997 tarihi itibarıyla de gerçek yayın hayatına başlamıştır.

Resmi Gazete; T.C. Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü’ne bağlı Resmi Gazete Döner Sermaye Müdürlüğü tarafından basılmaktadır ve T.C.’nin resmi yayın organıdır. Elektronik Resmi Gazete Servisi Ankara Bürosu her gün sabah 7:00’de günün resmi gazetesini Döner Sermaye saymanlığından almaktadır. Resmi Gazete, sayfalara ayrılarak iki ayrı grup tarafından fiilen bilgisayara kaydedilir. Kaydedilme işlemi, görevli elemanların satır satır gazetede yazılan her bilgiyi bilgisayara klavyeden yazmaları ile mümkün olmaktadır. Kaydedilen bilgiler her yarım saatte bir İstanbul merkeze modem ile gönderilmektedir. Ankara’dan gelen resmi gazete bilgileri; her gün sabah 8:00’den itibaren; konusuna, kaynağına ve içeriğine göre Bilgi Bankasına indekslenmektedir. Bilgi Bankasına yüklenen bilgilerin WEB sayfalarını bilgisayar hazırlamaktadır. Sitede Resmi Gazete’ye ilişkin “Son Baskı”, “Arşiv”, “Arama” seçenekleri yer almaktadır. Yazılı bir anlaşma olmaksızın bu bilgilerin her ne şekilde olursa olsun yayımlanması ve ticari meta olarak kullanılması hakkı yalnızca TAM Bilgi İletişim A.Ş.’ye aittir. Sitenin adresi: <http://www.rega.com.tr>. (Elektronik..., 1994).

Ajans Tüba / Mevzuatbank-Pro

Ajans Tüba; 1973 yılından bu yana resmi-özel kesimdeki çok sayıda kurum ve kuruluşu, çeşitli meslek mensuplarına her geçen gün yenilenerek hizmet vermektedir. Mevzuat konusundaki 28 yıllık birikimini ve deneyimini bilgi işlem teknolojisinin üstün olanaklarıyla bilgisayar ortamına aktararak Türkiye’deki ilk ve en kapsamlı, kolay kullanımlı, çağdaş, günü gününe takip edilebilen Mevzuat Bilgi Bankası’nı gerçekleştirmiştir. Ajans Tüba, 300 cilt ve yaklaşık 200.000 sayfayı kapsayan bu bilgiyi Compact Disc, Disket, İnternet aracılığıyla aboneleriyle paylaşmaktadır. Basılı ortamda da föy-volant klasörlerle mevzuata ulaşmak mümkündür. Sitenin İçeriği: “Mevzuat” başlığı altında şu diziler yer almaktadır:

T.C. Yasaları Dizisi: Bu dizide, Osmanlı Yasaları’ndan günümüze kadar yürürlükteki tüm Yasalar, Kanun Hükmünde Kararnameler, Tüzük ve Yönetmelikler bulunmaktadır. Hükümlerin değişmeden önceki biçimleri, değişiklik yapan mevzuat bölümlerine de yer verilmiştir.

Yargı Kararları Dizisi: Yargı Kararları Dizisi; Yargıtay Kararları ve Danıştay Kararları olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır. Tüm yasalar genelinde derlenen Yargıtay Ceza ve Hukuk Dairesi kararlarının yanı sıra emsal oluşturacak nitelikteki Anayasa Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi, Sayıştay kararları da eklenmiştir.

Özel Mevzuat Dizileri: Vergi Mevzuat Dizileri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Mevzuat Dizileri, Hukuk Dizileri, Finans Mevzuatı Dizileri, Dış Ticaret mevzuatı Dizileri, Gümrük Mevzuat Dizileri, Belediyeler Mevzuatı Dizileri ana başlıkları ile verilen özel mevzuat dizilerinde; Temel Yasa'nın yanı sıra bu mevzuatla ilgili Yasalar, Kanun Hükmünde Kararnameler, Uluslararası Antlaşmalar, Bakanlar Kurulu, Yargı Kararları bölümleri yer almaktadır.

Ayrıca 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren yayınlanmış Resmi Gazete Fihristleri de mevcuttur. Mevzuata iki şekilde abone olunabilir. Tercihe göre mevzuatın tamamına veya gruplandırılmış ekonomik paketlere abone olunabilir. Tüba/Mevzuatbank-Pro'ya Windows ortamında Compact Disc aboneliğinde İnternet erişimi ücretsiz olarak verilmektedir. Ancak isteğinize göre sadece İnternet aboneliği de alınabilir. Sitenin adresi: <http://www.ajanstuba.com.tr/ajanstuba.htm> (Ajans Tüba..., 2003).

Hukukçu: Türkiye'nin Hukuk Portalı

Editörlüğünü Av. M. Gökhan Ahi'nin içerik danışmanlığını Prof.Dr. Gürsel Öngören'in yaptığı site hukukçuların yararlanacağı çeşitli hukuk alanlarındaki başvuru kaynaklarını bir araya toplamak amacı ile hazırlanmıştır. Sitede, Anayasa Hukuku, Ticaret Hukuku, Bankacılık Hukuku, İş Hukuku, İcra-İflas Hukuku, Tüketici Hukuku, Emlak Hukuku, İdare Hukuku, Vergi Hukuku, Fikri Haklar, Bilişim Hukuku, Reklam Hukuku, Basın Hukuku, Radyo-Tv Hukuku, Ceza Hukuku, Medeni Hukuk, Borçlar Hukuku, Ceza Usul Hukuku, Devletler Hukuku, Sağlık Hukuku, Eğitim Hukuku, Diğer Hukuk Dalları alanlarından birini seçtiğinizde ilgili alandaki mevzuatı, ilgili yargı kararlarını ve bilimsel çalışmaları topluca bulabilirsiniz. Ayrıca Sitede avukatların ve hukukçuların bilimsel makaleleri, tezleri ve kitapları da yayınlamaktadır.

Bunlara ek olarak Sitede "Bugünkü Resmi Gazete", "E-Hukuk Sayfaları", "Hukuk Linkleri", "Hukuk Haberleri", "Son Çıkan Kanunlar", "Hukuk Adresleri", "Avukatlar Forumu" seçenekleri de yer almaktadır. Türk hukuk doktrinine ve hukukun alt alanları ile ilgili mevzuata erişim açısından kapsamlı olarak hazırlanan site ücretsiz olarak kullanıma sunulmuştur. Sitenin adresi: <http://www.hukukcu.com/bilimsel/indeks.htm> (Hukukçu..., 2001).

Hukuk Rehberi

Site ilk olarak 1999 yılında Av. Hakan Orhan'ın kişisel web sayfası olarak ortaya çıkmıştır. 2000 yılı ortalarında <http://www.hukukrehberi.8m.com> adresinde "Hukuk Rehberi" adıyla yayınlanmaya başlamıştır. Bu tarihten günümüze Site Gülnet'in desteğiyle hazırlanmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınan hukuk kaynakları ile ilgili olarak Sitenin içeriğinde; Arşiv, Avukatlar Hukuku, Adalet Mevzuatı, Kanunlar, Yönetmelikler, Yeni Kanunlar, İçtihatlar, Belgeler, İnsan Hakları, Resmi Gazete, Makale-İnceleme ve Hukuk Linkleri bölümleri yer almaktadır. Mevzuat kaynaklarına ilişkin alfabetik, konuya ve numaraya göre tarama yapılabilen Sitenin kullanımı ücretsizdir (Hukuk Rehberi, 2002).

Mevbank.com: Türkiye'nin Mevzuat Portalı

Site, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş. tarafından hazırlanmıştır. Halen 60 temel mevzuat konusunda hizmet veren firma, gerek basılı gerekse elektronik ortamdaki hizmetleriyle 20.000 abonesine güvenilir, hızlı ve doğru bilgi vermektedir. Basılı ortamda başlayan ve bugün 150 cildin üzerinde mevzuatı kapsayan faaliyetler, çağdaş yayıncılık anlayışına ilişkin arayışlarla birleşmiş elektronik ortamda da Compact Disc üzerinden devam etmektedir. Mevzuata daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilme ilkesiyle hazırlanan MEVBANK (Mevzuat Bilgi Bankası) ile aboneler, Windows ortamında Compact Disc üzerinden güncel mevzuata daha rahat bir şekilde erişebilmektedir. 1996 yılının başından itibaren de T.C. Külliyyatı (yürürlükteki tüm kanunlar, kanun hükmünde karararnameler, tüzükler

ve yönetmeliklerden oluşan) MEVBANK üzerinden abonelerin hizmetine açılmıştır. Sitenin adresi: <http://www.mevbank.com>. (Mevbank..., 2000).

Ülkemiz hukuk kaynakları ile ilgili olarak çalışmada tanıtıcı bilgiler verilmiş olan bu web siteleri dışında özel ve tüzel kişiliklerce daha bir çok hukuk web sitesi hazırlanmış ve hazırlanmaktadır. İnternet ortamında hukuk kaynaklarımıza hızlı ve etkin erişim sağlayan söz konusu web sitelerinin yaygınlaşması hukukçular ve hukuk araştırmacıları için özellikle zaman açısından büyük önem taşımaktadır, ayrıca bu sayede hukuk kaynaklarımız derli toplu bir arada görülebilmekte dolayısıyla erişimin yanı sıra denetim faaliyeti de gerçekleşmektedir. Çünkü hukuk web sitelerimiz sık aralıklarla güncellenebilmekte ve hukukçular kendi alanları ile ilgili olarak en son gelişmelerden anında haberdar olabilmektedirler. Ülkemizde hukuk web sitelerine ek olarak hukuk veri bankaları da hazırlanmaya başlanmıştır. Ancak üzücü olan Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yıllar önce yapılmış bu çalışmaların Ülkemizde henüz son beş yıl içinde yapılmaya başlanmasıdır.

Ülkemizde Hukuk Veri Tabanı Çalışmaları

Bilgi erişim, bilginin depolanmasıyla başlar. Bilginin sağlıklı depolanması için belli standartlar oluşturulmuştur (Sınıflama sistemleri, kataloglama kuralları, konu başlıkları listeleri ve benzeri). Bu standartlar öncelikle basılı ortamlarda kullanılmış, gelişen teknolojiyle beraber bilgisayar ortamına da uyarlanmıştır. Hatta bilgisayarlar için daha farklı standartlar da oluşturulmuştur (Machine Readable Catalogue-MARC-gibi). Bilginin bilgisayar ortamına depolanması, bir veri tabanı oluşturulmasını gerektirmektedir. Oluşturulan veri tabanları bilgiye erişimi kolaylaştırmakta, hızlandırmakta ve güncel olmasını sağlamaktadır.

Ülkemizde hukuk kaynaklarımızın bibliyografik denetiminde önemli rol oynayan bir başka denetim ve erişim aracı da hukuk konulu veri tabanlarıdır. Hukuk veri tabanlarına ülkemizden ancak birkaç örnek verilebilir. Çünkü bu konudaki çalışmalar yeni gündeme gelmiştir. Oldukça gecikmeli olarak ülkemizde başlatılmış olan hukuk veri tabanlarına örnek olarak "Başkent Üniversitesi Kütüphanesi Hukuk Veri Tabanı", "İçtihat Bankası" veri tabanı ve "Corpus" veri tabanı gösterilebilir.

Başkent Üniversitesi Kütüphanesi Hukuk Veri Tabanı

Bu çalışma, araştırmacıların Türk hukuk literatüründe yer alan makalelere daha kolay ve daha çabuk ulaşımını sağlamak ve literatürdeki danışma kaynağı boşluğunu doldurmak amacıyla başlatılmış bir dizinleme çalışmasıdır. Hukuk veri tabanı hukuk alanında yayınlanan Türkçe ve diğer dillerdeki bilimsel makaleleri, dergilerde yer alan dava örneklerini ve mahkeme kararlarını içermektedir.

Çalışmaya öncelikle, Başkent Üniversitesi kütüphanesinde mevcut olan hukuk konulu süreli yayınlar taranarak başlanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'de yayınlanan bütün hukuk konulu dergilere ulaşmak amacıyla Yargıtay'a, Danıştay'a, Sayıştay'a, Adalet Bakanlığı'na ve hukuk fakültesi olan üniversitelere (ikisi K.K.T.C.'de olmak üzere 23 üniversite) dergi isteğinde bulunulmuştur. Bu isteğe kurumların tamamından olumlu yanıt alınamamasına karşın yine de dermeye yeni dergiler eklenebilmiştir.

Bu çalışmanın duyurulması da büyük önem taşımaktadır; çünkü bu çalışma hukuk doktrinine ilişkin tek dizinleme çalışmasıdır. Hukuk konusunda bu çalışmanın dışında veri tabanı çalışmaları ve bibliyografya çalışmaları vardır; ancak veri tabanları daha çok mahkeme kararlarını, tüzükleri, yönetmelikleri, kanunları gibi hukuk kaynaklarını içermekte, bibliyografyalarsa, değişik konu başlıkları altında, sadece bibliyografik künyeleri içermektedir. Bilimsel makalelerin dizinlenmesi çalışmasına rastlanmamıştır. Çeşitli tartışma listelerinde (hem mesleki, hem de hukuk alanındaki) hukuk veri tabanlarının duyurusu yapılmıştır. Daha önce kurumlara gönderilen dergi istek mektupları aynı zamanda duyuru amacını da taşımaktadır. Çalışmaya farklı kurumlardan olumlu tepkiler gelmiştir.

Ağustos 2001’de başlatılan dizinleme çalışmasına dahil edilen dergi sayısı şu anda 29 adettir. 1 Ekim 2002 tarihiyle 21 adet dergi dizinlenmiştir. Bütün dergilerin dizinlemeye alınmamasının nedeni, önceliğin güncel sayısı olan dergilere verilmesidir. Dergilerden bazıları elektronik ortamda tam metin erişime olanak vermektedir. Dizinlenen dergiler:

1. Adalet Dergisi
2. Ankara Barosu Dergisi
3. Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi
4. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
5. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
6. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi
7. Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
8. Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
9. Danıştay Dergisi
10. Hukukta Son Nokta Dergisi
11. İstanbul Barosu Çalışma Hukuku Komisyonu Bülteni
12. İstanbul Barosu Dergisi
13. KAMU-İŞ, İş Hukuku ve İktisat Dergisi
14. Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
15. Polis Akademisi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Dergisi
16. Rekabet Dergisi
17. Sayıştay Dergisi
18. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
19. Türkiye Barolar Birliği Dergisi
20. Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi
21. Yasa Hukuk Dergisi

Sadece mahkeme kararlarını içeren dergiler bu listeye dahil değildir. Bunun nedeni yıl sonunda kendi dizinlerini yayınlıyor olmalarıdır. (Yargıtay Kararları Dergisi gibi). Dergilerin “hukuk dergisi” olması gibi bir sınırlama getirilmemiştir. Hukukla ilgili bilimsel makale içeren diğer sosyal bilim dergileri de dizinlemeye alınmaktadır. Dergilerin seçilmesinde Türkiye kaynaklı olması dışında bir kriter belirlenmemiştir. Dizinlemeye öncelikle güncel sayılardan başlanmıştır. Zaman zaman geriye dönük dizinleme yapılmaktadır. 1 Ekim 2001 tarihi itibarıyla toplam 116 dergiden 2877 adet makale dizinlenmiştir. Bu çalışmada verileri bilgisayar ortamına aktarmadan önce kaydetmek üzere bir “Hukuk Veri Tabanı Veri Giriş Formu” oluşturulmuştur. Bu form, bibliyografik bilgiler ve konu başlıkları olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bibliyografik kaydın yapıldığı ilk bölümde ‘Makale Numarası’ (HUK/1’den başlayarak verilen numaralama sistemi); ‘Kayıt Tarihi’ (makalenin forma işlendiği tarih); ‘Yazar Adı’; ‘Makale Adı’; ‘Yayın Adı’ (makalenin yayınlandığı derginin adı); ‘Yayın Yeri’; ‘Yayın Yılı’; ‘Sayı’; ‘Cilt’; ‘Sayfa No’; ‘Not’ alanları bulunmaktadır.

Konu başlıklarının kaydedildiği ikinci bölümde ise; ‘Kontrollü’ (LC Subject Headings’ten alınan İngilizce konu başlıkları ve bu başlıkların Türkçe karşılıkları); ‘Bağımsız’ (ilerde oluşturulması düşünülen ‘Kavramsal Dizin’e girebilecek hukuk terimleri); ‘Doğal’ (makalenin içinde geçen önemli olduğu düşünülen, araştırmacının tarama yaparken kullanabileceği terimler); ‘Ek Girişler’ alanları bulunmaktadır. LC Subject Headings dışında, hukuk sözlüklerinden, Gazi Üniversitesi Konu Başlıkları listesinden de yararlanılmaktadır. Hem kontrollü, hem bağımsız hem de doğal dilin kullanılmasının nedeni, yararlanabilecek herhangi bir hukuk konulu standart konu başlıkları listesi ya da kavramsal dizin olmamasıdır. Bu nedenlerden dolayı LC Subject Headings standart bir kaynak olarak düşünülmüştür. (Sadece konu başlıkları listesinden oluşan bir dizinleme dili kullanılabilirdi ancak, Türk hukuk terimleri tam olarak yansıtılmamış olacağından taramada sorunlar çıkabilirdi. Bilgi depolanmış olacaktı fakat bilgiye erişimde güçlükler yaşanacaktı). Bağımsız dil olarak kavramsal dizin

oluşturabileceğimiz terimler seçilmiştir, aynı zamanda doğal dil de kullanılmıştır çünkü bağımsız dildeki terimler de makaleye ulaşımı tam olarak sağlayamayabilir. Dizinleme dilinin kontrollü ya da doğal olması, taramada kullanılacak terimlerin seçimi bakımından önemli olduğundan, veri tabanında yer alan verilerin dizinlenmesinde kullanılan sistem de çok önemlidir. Kütüphane programı olarak kullanılan BLISS, MARC uyumlu bir programdır. Veriler bilgisayar ortamına, MARC formatında kaydedilmektedir.

Veri tabanı çalışmasında 3 kişi dizinleme, 2 kişi veri girişlerinde olmak üzere 5 kişilik bir ekip görev almaktadır. İnternet üzerinden de Başkent Üniversitesi'nin kütüphane sayfasından Hukuk Veri Tabanına erişim sağlanabilmekte ve tarama yapılabilmektedir. (<http://www.lib.baskent.edu.tr>) Makalelere, yazar adından, eser adından, dergi adından, konu başlıklarından, anahtar kelimelerden erişilebilmektedir.

Hukuk konulu dergilerde standartlaşmaya yönelik gelişmeler olması, dergi seçim kriterlerinin oluşturulmasını ve belki de bu çalışmanın bu konuda öncü olmasını sağlayacaktır. İlerde dergi editörleriyle bağlantıya geçilerek standartlaşma için işbirliği yapılması düşünülmektedir. Öncelikle dergilerde yayınlanan makalelerde iki dilde eser adı, öz ve anahtar kelimelerin oluşu, dizinleme çalışmasını oldukça kolaylaştıracaktır. Dizinlenen hiçbir dergide anahtar kelimeler kullanılmamaktadır, iki dilde eser adı veren dergi sayısı üç adettir. Öz veren dergi hemen hemen hiç yoktur, yaklaşık beş adet makalede öz verildiği görülmektedir (Örkmez; Yüce, 2002: 2-9).

Corpus: Mevzuat ve İçtihat Programı

CORPUS, tüm T.C. Mevzuatının ve Yargı İçtihatlarının, elektronik ortamda bir veri tabanı içinde, seri ve verimli bir şekilde kullanımını sağlayan bir hukuk yazılımıdır. CORPUS, Latince bir kelime olup, külliyat anlamı taşımaktadır. Hukuk literatüründe ise, Roma Hukuku'ndan gelen bir gelenekle, mevzuat külliyatı demektir. Gerek veri tabanının genişliği ve zenginliği gerekse veri tabanına çok amaçlı ve sorunsuz erişim ve kullanım sağlanması ile CORPUS, Türk Mevzuatını ve Yargı İçtihatlarını yazılım dünyasına kazandırmada yeni bir yaklaşımın öncüsüdür. CORPUS veri tabanı, programın 8'inci sürümü (Nisan 2002) itibariyle, şu unsurlardan oluşmaktadır.

- Yürürlükteki Yasaların tamamı
- Tüm Yasaların (mülga+mer'i) tamamının Listesi
- Yürürlükteki Kanun Hükmünde Kararnemelerin tamamı
- Yürürlükteki Tüzüklerin tamamı
- Bakanlar Kurulu Kararıyla çıkartılan Yönetmeliklerin tamamı
- Kamu kurumlarının çıkarmış olduğu yönetmeliklerin büyük bir kısmı
- Maliye Bakanlığınca çıkartılan Tebliğlerin tamamı
- Diğer Tebliğlerin ve Bakanlar Kurulu Kararlarının bir kısmı
- Kanun maddelerinin değişen metinleri
- Hukuk Sözlüğü (veri tabanı ile ilişkilendirilmiş)
- Yargıtay kararları
- Danıştay kararları

CORPUS, yazılım tekniği ve kalitesi itibari ile sürekli kendini yenilemekte ve olabildiğince "kullanıcı dostu" olmaya gayret etmektedir. CORPUS'un belli başlı özellikleri şöyledir:

- Mevzuat Listelerini Ada veya Numaraya göre Sıralama
- Listede İşaretlenen Mevzuatla İlgili Mevzuat
- Birden Fazla Mevzuatı Aynı Anda Görebilme (Mevzuat Pencereleri)
- Mevzuatın Tümünü veya Bir Kısmını Kopyalayabilme

- Gidilen Maddeleri ve Aranılan Metinleri Hatırlayabilme
- Mevzuat Filtresi (Metin-Kategori-Tarih-Dönem)
- Hiyerarşik Düzendeki Yapılandırılmış Mevzuat
- Mevzuat İçerisinde İstenen Maddeye Anında Gidebilme
- Madde ile İlgili Yargıtay ve Danıştay Kararları ve Bunlar Üzerinde Arama
- Madde ile İlgili Notlar (Diğer maddelere referanslar, önemli bilgiler)
- Tek Bir Metin Üzerinde Arama
- Tüm Mevzuat Üzerinde Arama
- Hazır Mevzuat Şablonları Üzerinde Arama
- Mevzuat Üzerinde Arama Sonuçlarını Kaydedebilme
- Yargıtay ve Danıştay Kararlarına Birçok Yöntemle Erişim (Daire, Kurul, Esas No, Karar No, Tarih, Anahtar Kelime, Metin Arama, Birden Fazla Kelime Kullanarak/Artılı Metin Arama)
- Görsel Uyarıcılar (Not, Tarihçe, Yargıtay ve Danıştay Kararı, İlgili Madde)
- Sık Kullanılan Maddeler Listesi Hazırlayabilme
- Sık Kullanılan Yargıtay ve Danıştay Kararları Listesi Hazırlayabilme (Corpus..., 2002).

İçtihat Bankası: Yargıtay & Danıştay Kararları

Bu Program Meşe Yazılım ve Bilgisayar Hizmetleri Ltd. Şti. tarafından hukukçulara yönelik olarak hazırlanan İçtihat Bankası üç yıllık titiz bir çalışmanın ürünüdür. İçtihat Bankası kapsamında;

- 1975 – 2002 yılları arasındaki 35.000 adet yayınlanmış içtihat,
- 1926 – 2002 yılları arasındaki tüm içtihadı birleştirme kararları,
- 110 adet kanun metni,
- 11500 adet özel (yayınlanmamış) içtihadı,
- Danıştay Kararları yer almaktadır.

Program; Yargıtay Kararları Arama Motoru, Danıştay Kararları Arama Motoru ve Kanunlar Arama Motoru olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Yargıtay Kararları Arama Bölümü: Bu bölümde, Konu ve Kavrama, Kanun Adı, Maddesi, Numarasına, İlgili Daireye göre arama yapılabilir. İlgili erişim ucundan giriş yapıp Ara Butonuna basmanız yeterlidir.

Danıştay Kararları Arama Bölümü: Bu bölümden istediğiniz Danıştay Kararlarının aramasını Esas Karar numarasını ilgili alana girerek ya da bulmak istediğiniz kelimeleri ayrıntılı arama bölümüne yazarak bulabilirsiniz.

Kanunlar Bölümü: İçtihat Bankası Programında 110 adet kanunun metinlerini bulabilirsiniz. İsteddiğiniz kanunun içerisinde kelime araması yapabilirsiniz. Kanunları kopyalayabilir ve istediğiniz alanın çıktısını alabilirsiniz (İçtihat..., 2002).

Hukuk kaynaklarımıza İnternet erişimi başlığı altında elektronik ortamda hukuk kaynaklarımızın hizmete sunulması konusuna iki farklı açıdan yaklaşmıştır. İlk olarak hukuk kaynaklarımızın duyuru, tarama, reklam, ilgili linklerle bağlantı vb. amaçlarla www.'de hukukçuların ve hukuk araştırmacılarının hizmetine sunulduğu özel ve tüzel kişilerce oluşturulmuş hukuk web siteleri çeşitli yönleriyle tanıtılmıştır. Söz konusu hukuk web sitelerinde çeşitli hukuk kaynaklarımız için tarama (sorgulama) yapma imkanı da olduğundan, kullanıcılara bu imkanı sunan bir veri tabanının oluşturulduğu bir gerçektir. Ancak hukuk web siteleri yalnızca hukuk kaynaklarının depolanması ve sorgulanması amacıyla hizmet vermemektedir. “Ülkemizde Hukuk Veri Tabanı Çalışmaları” başlığı altında ele alınan programlar (yazılımlar) ise, doğrudan hukuk kaynaklarımızın ve hukuk doktrinine ilişkin kaynakların elektronik ortamda belirli standartlarda depolanması ve çeşitli erişim uçları (konu,

kelime, numara gibi) ile sorgulanması amacıyla oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu veri tabanı çalışmaları hem daha kapsamlı olarak hazırlanmış olup hem de çok çeşitli sorgulama seçeneği sunabilmektedir.

Ülkemizde bu uygulamalar pilot uygulamalar olarak düşünülebilir. Özel ve tüzel kuruluşların bu uygulamaları ülke çapında bir hukuk bilişim sisteminin oluşturulması aşamasında yararlanılabilecek çalışmalar olmaları açısından önemlidir.

Kaynaklar

“Adalet Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun”. (1984). **T.C. Resmi Gazete** (18365, 07.4.1984).

Başar Bilgi Bankası. (1997). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.basarm.com.tr>. [08.01.2003].

Ajans Tüba / Mevzuatbank - Pro. (2003). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.ajanstuba.com.tr/ajanstuba.htm>. [01.07.2003].

Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi Hakkında. (1995). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.mevzuat.basbakanlik.gov.tr/bilgi.htm>. [09.01.2003].

Corpus: Mevzuat ve İctihat Programı. (2002). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.corpus.com.tr>. [11.01.2003].

Çek, Cumali. (1990). “Hukuki Dokümantasyon Merkezinin Kurulmasında İzlenebilecek Yöntemler”. **Bilgisayar**. (Ocak): 101-106.

Çoker, Fahri. (1992). “Kanunlaştırmada Bazı Aksaklıklar ve CMUK”. **Parlamento Dergisi** (98): 8-17.

Diñer, Güven. (1981). “Mahkeme Kararlarının Bilgisayarda Yeniden Düzenlenmesi”. **Amme İdaresi Dergisi** (2): 57-62.

Diñer, Güven. (1980). “Türk Mevzuatının Bilgisayara Verilmesi ve Bilgisayarda Yeniden Düzenlenmesi”. **Amme İdaresi Dergisi** (4): 3-20.

Diñer, Güven. (1975). “Kanunlarımız ve Kanunlarımızın Yeniden Derlenmesi ve Düzenlenmesi”. **Milli Prodüktivite Merkezi Hukukta Siberetik ve Bilgisayar Kullanımı Semineri** içinde (180-197). Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi.

Dünyanın 9. Harikası İnternet: Hukuk. (2002). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: http://www.yusufkaya49.8m.com/newinfo/internet_hukuk.htm. [02.01.2003].

“Hukukta Bilgisayarlaşmada Ne Kadar Yol Aldık”. (1992). **Bilgisayar** (Temmuz): 14-18.

Hukuk Rehberi. (2002). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.hukukrehberi.8m.com>. [09.01.2003].

Hukukçu: Türkiye’nin Hukuk Portalı. (2001). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.hukucu.com/bilimsel/index.htm> [13.01.2003].

İctihat Bankası: Yargıtay & Danıştay Kararları. (2002). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.meseyazilim.com/ictihat/ictihat.html>. [16.01.2003].

İdeal Hukuk Sitesi. (2000). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.idealhukuk.com/index.asp> [08.01.2003].

“Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük ve Yönetmeliğin Hazırlanmasında Uyulacak Esaslar ve Şekil Kuralları Hakkında Yönetmelik” (1991). **T.C. Resmi Gazete** (21023, 16.10.1991).

“Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük ve Yönetmelik Taslaklarının Hazırlanmasına İlişkin Esaslar”. (1992). **T.C. Resmi Gazete** (21339, 08.9.1992).

Kazancı Bilişim. (2002). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.kazanci.com.tr> [06.01.2003].

Köksal, Aydın. (1973). “Devlet Düzenimize Sağlık Kazandırmak İstersek İlk Sorunları Ortaya Koymalıyız”. **Türkiye Bilişim Derneği Dergisi** 7: 15-28.

- Merdanoğlu, Hüsnu. (1994). "Hukuk Metinlerimizin Sorunları ve Çözüm Yolları". **Amme İdaresi Dergisi** 27 (1) : 108 – 128.
- Merdanoğlu, Hüsnu. (1993). "Yasalarımızın Sadeleştirilmesi Gereği". **Türkiye Barolar Birliği Dergisi** 1: 23-35.
- Mevbank.com: Türkiye'nin Mevzuat Portalı.** (2000). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.mevbank.com> [10.01.2003].
- Örkmez, Vildan Barış ve Nihal Selçuk Yüce. (2002). "Bir Veri Tabanı Çalışması: Başkent Üniversitesi Kütüphanesi Hukuk Veritabanı". **ÜNAK 2002: Ünak I. Genel Konferansı 10-12 Ekim 2002, Samsun.** (Yayımlanmamış Bildiri).
- Soysal, Mümtaz. (1986). **100 Soruda Anayasanın Anlamı.** 6. bs. İstanbul.
- Türk Hukuk Sitesi.** (1997). [Çevrimiçi] Elektronik Adres: <http://www.turkhukuksitesi.com/index.php>. [04.01.2003].
- Üney, Tuncer. (1975). "Mevzuat Kütüğü Yaratılması ve Yaşatılması Konusunda Bir Sistem Önerisi". **Milli Prodüktivite Merkezi Hukukta Siberetik ve Bilgisayar Kullanımı Semineri** içinde (198-206). Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet. (1992). "Tahsisat ve Mevzuat". **Milliyet Gazetesi** 12.